

Verhaal van de Veluwse Natuur

Weer spannend en gezond

De Gelderse ambitie voor de Veluwse natuur

Ooit was de Veluwe woest en spannend. De bossen, planten en dieren waren enkel van zichzelf, mensen waren er nauwelijks. Ze jaagden op wild en verzamelden noten en bessen, maar hun invloed op de natuur was beperkt. Dat veranderde toen de eerste landbouwers zich hier vestigden en de Veluwe langzaam in cultuur brachten. Bossen maakten plaats voor boerderijen, akkers en grazige gebieden voor vee, in de grafheuvels begroeven ze hun doden. Met het verdwijnen van de bossen spoelden door de zandige bodem de voedingsstoffen uit. Veel gebieden werden ongeschikt voor akkerbouw en weer verlaten. De Veluwe raakte bijna geheel ontvolkt, de bossen kwamen terug.

Aan het begin van de Middeleeuwen kwamen de mensen terug en begon alles weer van vooraf aan. In plaats van akkerbouw ontstonden er door begrazing met vee grote heidevelden. Ook werd veel bos gekapt voor de productie van houtskool, dat als brandstof diende voor smeltovens. In die tijd was de Veluwe een van de belangrijkste vindplaatsen voor ijzererts in West-Europa. De boeren hadden ondertussen de mest van hun vee hard nodig om hun schamele akkertjes vruchtbaar te houden. Door overbegrazing en het vele plaggen van de heide ontstonden er grote zandverstuivingen, die soms een compleet dorp verzwoegen.

Langs de randen van de Veluwe, waar het grondwater dicht aan het oppervlak lag, werden in de zeventiende eeuw sprengbeken gegraven om water aan te voeren en energie op te wekken voor de molens, die werden ingezet om koper te slaan, wol te bewerken en papier te malen. Weer twee eeuwen later, in het midden van de negentiende eeuw werden op zandverstuivingen en heiden door nieuwe investeerders productiebossen aangelegd. Er was behoefte aan hout, onder andere voor de mijnbouw in Limburg.

Zo ontstond het kenmerkende landschap van de Veluwe, een schakering van bossen, heidegronden, stuifzanden en sprengen. Met een rijke variatie aan voedselarme en voedselrijke gronden, aan natte en droge gebieden. Juist in al die afwisseling konden bijzondere soorten planten, insecten, reptielen en vogels overleven. Dat maakte en maakt van de Veluwe een uniek, divers natuurgebied. Het is het echte groene hart van Nederland, zo groot dat je het op satellietfoto's van Europa kunt zien liggen.

Zodra je er een wildrooster passeert, betreed je een gebied waar de natuur de baas is en jij te gast. Je ervaart er rust en ruimte, het ruikt er fris. Je bent omringd door het gezang van vogels en het gezoem van insecten. Als je geluk hebt kun je er zwijnen of herten spotten, zie je een eekhoorn in een boom klimmen of een slang of hagedis je pad kruisen. Al struinend waan je je in een spannend, bijna on-Nederlands gebied waar je de onmetelijke enormiteit van natuur kunt ervaren. Niet voor niets is de Veluwe als Europese natuurparel opgenomen in de lijst van Natura-2000 gebieden.

Vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw is de druk op de natuur toegenomen. Landbouw en industrie zijn almaar intensiever en grootschaliger geworden. Op, rond en boven de Veluwe is het drukker en drukker geworden. Luchtvervuiling, drinkwaterwinning en recreatie zetten de natuur steeds verder onder druk. De Veluwe kampt met toenemende verzuring, vermesting, verdroging, verstoring en versnippering, waardoor de natuur steeds verder achteruitgaat.

Vanaf 1990 zijn oplossingen bedacht om natuurgebieden te vergroten, te versterken en te verbinden, om daarmee dieren, planten en hun leefomgeving te beschermen en de biodiversiteit te behouden. En dat is nodig ook. In 2017 bleek uit Duits-Nederlands onderzoek dat in de vijfentwintig jaar ervoor driekwart van de vliegende insecten is verdwenen. Die teruggang is veel groter dan verwacht, en op de Veluwe is dat niet anders. Opgeteld bij de toegenomen aandacht voor klimaatverandering is het inmiddels voor vrijwel iedereen duidelijk dat er iets moet gebeuren.

Want de natuur op de Veluwe is kwetsbaar. Die kwetsbaarheid begint bij de relatieve droogte van de ondergrond. Door de hoge ligging is de waterspiegel laag, waardoor de natuur extra gevoelig is voor externe verstoringen. De natuur op de Veluwe is gewend aan die extreme omstandigheden, maar door de overmaat aan stikstof en zwavel in de lucht raakt alles steeds verder uit balans. De schade is inmiddels zichtbaar en merkbaar.

Eikenbossen sterven af, planten als schorseneer, zandviooltje of kruipbrem verdwijnen. De heide is aan het vergassen, stuifzanden vermossen, beken staan droog en vennen verzuren. Insecten als de kleine heidevlinder en vogels als de tapuit of zwarte specht hebben het zwaar of verdwijnen omdat ze geen plek meer hebben om te leven en voedsel te zoeken. Zowel de hoeveelheid dieren als het aantal soorten gaat hard achteruit. Wat rest is de dominantie van slechts enkele soorten op een saaie, eentonige, zieke Veluwe. Dat moeten we stoppen.

Juist een biodiverse natuur met een rijke variatie aan plant- en diersoorten zorgt voor een sterke en gezonde Veluwe. Samen vormen ze ketens, waarin de ene soort de ander nodig heeft. Als een bepaald insect verdwijnt, verdwijnt mineraalrijk voedsel voor vogels. Verdwijnen de vogels, dan verdwijnen de roofdieren, enzovoort. Al die ketens vormen met elkaar een robuust ecosysteem dat zorgt voor de productie van zuurstof, en voor nieuw voedsel door de afbraak van dode planten dieren en de bestuiving van planten.

En uiteindelijk maakt ook de mens deel uit van die ketens. Natuurlijke hulpbronnen zijn van groot belang voor ons bestaan, we kunnen niet zonder. Ze leveren voedsel en grondstoffen voor kleding, brandstof en medicijnen, of de bouw van huizen. Een biodiverse natuur is belangrijk voor schoon water en de groei van landbouwgewassen. Zonder vlinder geen aardbei. Biodiversiteit draagt bij aan het beheersen van ziekten en plagen en het tegengaan van de gevolgen van klimaatverandering. Een gezonde Veluwe biedt daarom veel meer dan rust, ruimte en ontspanning, het is letterlijk van levensbelang.

Als provincie met de meeste natuur binnen haar grenzen hebben we de taak nieuwe natuur te realiseren en bestaande natuur te beschermen en te versterken. We stellen subsidie beschikbaar voor beheer, herstel en ontwikkeling van natuur, en met regelgeving, verordeningen en vergunningen voorkomen we verdere aantasting. Daarnaast willen we met een gerichte aanpak en verschillende maatregelen de kwaliteit en de soortenrijkdom van de natuur verbeteren. Maar hoe versterk je het leefgebied van kwetsbare plant- en diersoorten, en zorg je er tegelijkertijd voor dat natuur, recreatie, landbouw en prettig wonen op een duurzame manier samengaan?

Zelf doen we al het mogelijke. Door nieuwe natuur te maken, aangetaste natuur te herstellen en ruimte te maken voor meer loofbomen in monotone productiebossen. Door ecopassages aan te leggen, verbinden we gebieden die door wegen of landbouw zijn gescheiden, waardoor vlinders en hagedissen zich makkelijker kunnen verspreiden. Aan de randen van de Veluwe houden we meer water vast en dringen we stikstofemissie en bemesting terug. En met een recreatiezoneringsplan geven we recreanten de ruimte waar het kan, en brengen we rust in gebieden waar dat nodig is.

Maar de natuur beschermen, herstellen en ontwikkelen kun je niet alleen. Daarom werken we zoveel mogelijk samen met alle belanghebbenden: terreinbeheerders, grondeigenaren, natuurorganisaties, recreatieondernemers, landbouwbedrijven, gemeenten en omwonenden. Wij houden de regie en zorgen voor goede voorwaarden, afspraken en contacten. We ondersteunen partijen met kennis en bieden mogelijkheden tot financiering.

En dat werkt. Overal op de Veluwe zitten mensen aan tafel om de kaart goed te leggen en tot de best passende inrichting te komen. Samen maken we het beter. Want de Veluwe zit in het hart van elke Gelderlander. Ook bezoekers kunnen met respect voor de natuur een steentje bijdragen, door op de paden te blijven, geen afval achter te laten en de hond aan te lijnen. Om daarmee de dieren rust en ruimte geven en de natuur een handje te helpen.

Als we de hoeveelheid verschillende planten en dieren weer kunnen laten groeien en we de bodemkwaliteit verbeteren, kan de natuur het weer zelf overnemen. Dan hebben we weer een natuurlijke Veluwe. Een afwisseling van ruige, donkere bossen, open stuifzanden en heide, met vennen en venen. Waar allerlei "wilde" dieren als vossen, boommarters, dassen - en de wolf - zich thuis voelen. Waar roedels herten de ruimte hebben en vogels als de draaihals, wespandief en grauwe klauwier een plek hebben.

Dit verhaal is gemaakt met input van een aantal mensen die wonen, werken, ondernemen en recreëren op de Veluwe. Het vormt de basis om de communicatiestrategie voor het N2000 beheerplan Veluwe uit te werken. Dit doen we als provincie samen met onze betrokken partners zoals terrein beherende organisaties en gemeenten. We gebruiken delen van dit complete verhaal in onze communicatie. Dit verhaal brengen we niet letterlijk naar buiten.

September 2020

Een avontuurlijke Veluwe met weidse uitzichten en onverwachte plekjes. Vol van de geluiden die daar ook echt horen: het zoemen van insecten, het fluiten van vogels, het ruisen van wind door de bomen en het stromen van een beek. Een eindeloze Veluwe waar je rust, ruimte en ontspanning vindt. Waar het prettig wonen is, recreanten onbekommerd kunnen genieten en agrariërs hun bedrijf op een duurzame manier kunnen voeren.

Dat is waar we als provincie met alle belanghebbenden aan werken. Aan een biodiverse Veluwse natuur met een robuust ecosysteem dat tegen een stootje kan en in staat is zichzelf steeds zo goed mogelijk te herstellen. Een Veluwe in balans waar de mens een natuurlijk onderdeel van is. Dan is de cirkel rond, dan hebben we weer een spannende en gezonde Veluwe, waar we met elkaar goed voor zorgen en allemaal van kunnen genieten.